

TARBIJAVAIIDLUSTE KOMISJONI OTSUS

Asja number	19-1/23-01699-017
Otsuse kuupäev	24. mai 2023
Komisjoni koosseis	Esimees Aase Sammelselg, liikmed Anastasia Nezgovorova, Kati Karussaar
Tarbija	
Kaupleja	Eesti Energia AS, 10421629
Tarbija nõue	Lepingu muutmisele kohustamine.
Asja läbivaatamise aeg	17. apr 2023

Resolutsioon:

Komisjon otsustas:

1. jätta avaldus rahuldamata.

Kui pooled komisjoni otsusega ei nõustu ja seda ei järgi, on neil õigus pöörduda sama vaidluse läbivaatamiseks maakohtusse.

Asjaolud:

Pooled sõlmisid elektrienergia müügilepingu EL2210063283553EE muutmise kokkuleppe, millega kaupleja võttis endale kohustuse alates 1.novembrist 2022 kuni 31.oktoobrini 2029 (84 kuud) anda mõõtepunktis 38ZEE-00326899-C tarbijale üle (müüa) elektrienergiat hinnapaketi Kindel Pluss tingimustel, sh hinnaga 17,5 senti/kWh, millele lisandub käibemaks. Lepingu muutmise kokkuleppe järgi on mõõtepunkti prognoositav aastane tarbimismaht 7742 kWh.

Lepingu muutmise kokkuleppe p 1 järgi on müüjal õigus nõuda ostjast tingitud põhjustel lepingu ennetähtaegse lõpetamise korral kulude kompensatsiooni mõõtepunkti prognoositava kaheteistkümne kuu tarbimismahu põhjal tuletatud koefitsiendi ja lepingu lõpuni jäänud kuude arvu korrutise ulatuses.

Tarbija taotles kauplejalt lepingus kokkulepitud hinna muutmist põhjendusega, et kaupleja on muutnud paketi Kindel Pluss tingimusi ja pakub alates 1.veebruari 2023 sama paketti hinnaga 15,49 senti/kWh.

Tarbija leiab, et kaupleja poolt sama teenuse osutamine tarbijatele erinevate hindadega on diskrimineeriv. Kaupleja omab turgu domineerivat positsiooni ja kõrget kasumiootust. Sarnastel tingimustel pakutava teenuse hind ei saa olla tarbijatele oluliselt erinev. Kui kaupleja otsustas paketi hinda alandada, siis peab uut hinda rakendama ka temaga sõlmitud lepingule. Kaupleja poolt lepingusse sisseviidud leppetrahvi nõudmine ei ole õige, kuna lepingu muutmise kokkuleppe sõlmis tarbija välise surve mõjul.

Tarbija nõuab kauplejalt alates 1.veebruari 2023 teenuse hinna alandamist samale tasemele teistele tarbijatele sama paketi pakkumise hinnani.

Kaupleja seisukoht:

Kaupleja leiab, et tarbija nõue ei ole põhjendatud. Kauplejal ei ole kohustust tähtaegselt sõlmitud lepingus fikseeritud hinda alandada.

Määratud tähtajaga lepingu sõlmimise huvi oli eelkõige kokkulepitud perioodiks hinna fikseerimine. Kaupleja võtab sellise lepingu korral endale kohustuse tagada kogu lepinguperioodi jooksul ainult tuule- ja päikeseenergiast toodetava elektri müümise kokkulepitud hinna eest. Selle kohustuse täitmiseks peab kaupleja sõlmima tulevikus toodetava elektri soetamiseks siduvad kokkulepped. Kuivõrd hind energiaturul muutub, sõltub paketi hind hinnast, millega on lepingu sõlmimise ajal võimalik tulevikutehinguid sõlmida.

Kaupleja väidab ka, et tarbija on lepingu sõlmimisel kinnitanud, et ta on lepingu perioodiks hinna fikseerimisele eelnevalt lepingu tingimustega tutvunud ning on teadlik nii lepingu kehtivuse tähtajast kui ka selle ennetähtaegse lõpetamise võimalikest tagajärgedest. Hinna kallinemise korral ei oleks tarbija ilmselt vaidlust algatanud.

Kauplejal on elektrituruseaduse (ELTS) § 88 lg 5 järgi õigus nõuda lepingu ennetähtaegse lõpetamise korral lepingu lõpetamise tasu, kui selles on lepingu sõlmimisel kokku lepitud. Selline kokkulepe on tarbijaga sõlmitud. Kaupleja on õigustatud leppetrahvi nõudma, kuna lepingu täitmiseks osteti energiat ajal, kui selle hind oli praeguse ajaga võrreldes kallim. Leppetrahvi nõude esitamata jätmisel kujuneks olukord, kus kaupleja peaks tarbija lepingu täitmiseks soetatud energia kahjumlikult maha müüma.

Komisjoni põhjendus:

Tarbijakaitseaduse § 51 järgi lahendatakse vaidlus poolte kirjalikult esitatud ning sekretariaadi kogutud teabe ja tõendite alusel.

Võlaõigusseaduse (VÕS) § 3 p 1 järgi tekib võlasuhe muu hulgas lepingust. Esitatud tõendite järgi põhineb poolte õigussuhe energiamüügi lepingul VÕS § 208 lg 3 tähenduses. Eriseadusena reguleerib elektrienergia müügiga seonduvat elektrituruseadus (ELTS).

Tarbija on avalduses muu hulgas asunud seisukohale, et turgu valitseva ettevõtja tegevus võib olla diskrimineeriv. Komisjon hindab esmalt selle etteheite põhjendatust.

Isikute võrdse kohtlemise tagamiseks ja sellega diskrimineerimise ärahoidmiseks on kehtestatud võrdse kohtlemise seadus (VõrdKS). Osundatud seaduse eesmärgiks ja reguleerimisalaks on tagada isikute kaitse diskrimineerimise eest rahvuse (etnilise kuuluvuse), rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse alusel (VõrdKS § 1). Diskrimineerimisena õiguslikus tähenduses käsitatakse olukordi, kus esineb ebavõrdne kohtlemine VõrdKS §-s 1 nimetatud tunnuse alusel.

Erinevate tarbijatega erineva sisuga lepingutel põhinevate võlasuhete kujundamine lähtudes muudest asjaoludest või tunnustest (lepingu sõlmimise aeg, kestus, turul valitsev olukord vmt) ei ole õiguslikus tähenduses hinnatav diskrimineerimisena. Komisjoni ette ei ole toodud teavet, millest saaks järeldada, et kõnealuse lepingu sõlmimisel oleks tähendust omanud VõrdKS §-s 1 nimetatud tunnused. Seega ei ole tarbija etteheited diskrimineerimisest põhjendatud.

Tarbija on oma avalduses tuginenud ka asjaolule, et kaupleja kasutas turgu valitseva ettevõtjana ära turu olukorda, hinnasurvet ja tarbija teadmatust.

Komisjon nõustub tarbijaga selles, et Eesti Energia AS on turgu valitsevat seisundit omav ettevõtja konkurentsiseaduse (KonkS) § 13 tähenduses. Kauplejale kuuluv turuosa võimaldab elektriturul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, varustajatest ja ostjatest. Turgu valitseva seisundi omamist eeldatakse, kui ettevõtjale või mitmele samal kaubaturul tegutsevale ettevõtjale kuulub kaubaturul vähemalt 40% käibest.

KonkS § 16 järgi on ettevõtjal keelatud turgu valitseva seisundi kuritarvitamine, mis muu hulgas võib seisneda otseselt või kaudselt ebaõiglaste ostu- või müügihindade või muude äritingimuste kehtestamises või rakendamises (p 1).

Elektrienergia müügilepingu (elektrileping) põhikohustusteks on kokkulepitud mõõtepunkti kaudu elektrienergia edastamine ja tarbitud energia eest kokkulepitud hinna maksmine. Komisjoni hinnangul ei ole muutuv asjaolu korras erinevatel tingimustel (sh erineva hinnaga) elektrilepingute pakkumine ja sõlmimine iseenesest hinnatav turgu valitseva seisundi kuritarvitamisena. Komisjonile ei ole esitatud teavet, millest lähtudes saaks väita, et tarbijal puudunuks võimalus valida teiste kauplete ja/või teiste pakettide vahel. Seega ei saa kaupletele ette heita 1.novembrist 2022 sõlmitud lepingu muutmise kokkuleppes sisalduvat hinda ega ka seda, et kauplete ei nõustu tähtaegselt sõlmitud lepingu muutmise ettepanekuga.

Komisjon ei jaga tarbija arusaama selles, et sama paketi hinna muutumine tarbijaga sõlmitud lepingu perioodi kestel peab tooma kaasa hinna muutumise kõikides sama paketi põhistes lepingutes. Sellist kokkulepet lepingus ei sisaldu ja selline kokkulepe ei ole fikseeritud hinnaga määratud tähtajaga sõlmitud lepingutele ka üldiselt omane. On üldiselt teada, et näiteks pankade poolt tähtajalise hoiuselepingu pakkumisel intressi tõstmine, ei too iseenesest kaasa juba sõlmitud tähtaegsetes hoiuselepingutes intressi muutumist. Komisjon nõustub kaupletega selles, et hinna fikseerimine määratud tähtajaks annab turgude rahutuse perioodil kindluse; samas peavad mõlemad pooled arvestama, et hinna kõikumise riisiko võib mõlemale poolele osutada negatiivseks.

Komisjon selgitab, et lepingu muutmise nõue on põhjendatud, kui lepinguliste kohustuste vahetõrge on oluliselt muutunud asjaoludel ja viisil, mida kahjustatud lepingupool ei saanud lepingu sõlmimise ajal mõistlikult arvata ega ette näha, asjaolude muutumine ei ole kahjustatud poole mõjusfääris ning ta ei kanna asjaolude muutumise riisikot (VÕS § 97). Kõnealusel juhul sellist olukorda ei esine. Mõlemad lepingu pooled pidid arvestama võimalusega, et elektri hind lepingu perioodi kestel muutub; seadusest ei tulene, et hinna muutumise riisikot kannab üksnes kauplete. Sellist kohustust ei lasu ka turgu valitseval ettevõtjal.

Kuivõrd mõlemad pooled on oma selgitustes käsitanud lepingu muutmise kokkuleppes sisalduvat lepingu ennetähtaegse lõpetamise tingimust ja lepingu erakorraline ülesütlemine on tarbijale kujunenud olukorras arvestatavaks alternatiiviks, hindab komisjon ka selle tingimuse olemust ja siduvust.

Kauplete on ettevalmistatud lepinguplangil sõnastanud ja ka vastuses märkinud, et lepingu lõpetamist käsitlev tingimus on erisäte, millest võib aru saada, et kauplete ei käsita seda tingimust tüüptingimusena.

Komisjon selgitab, et tüüptingimuseks loetakse lepingutingimust, mis on eelnevalt välja töötatud tüüplepingutes kasutamiseks või mida lepingupooled muul põhjusel ei ole eraldi läbi rääkinud ja mida tüüptingimust kasutav lepingupool kasutab teise poole suhtes, kes ei ole seepärast võimeline mõjutama tingimuse sisu. Eeldatakse, et tüüptingimust ei olnud eraldi

läbi räägitud (VÕS § 35).

Kumbki pool ei ole esile toonud, et lepinguplangile ettevalmistatult kantud tingimustes (sh „LEPINGU ERISÄTTED”) oleks peetud läbirääkimisi ja kaupleja oleks pakkunud/taganud tarbijale võimaluse selle tingimuse üle läbi rääkida ja selle sisu kujundada. Seega on tegemist kaupleja tüüptingimusega VÕS § 35 tähenduses.

Kõnealuse tüüptingimuse järgi on kauplejal õigus nõuda ostjalt (tarbijalt) kulude kompensatsiooni lähtudes mõõtepunkti prognoositava 12 kuu tarbimismahu põhjal tuletatud koefitsiendist ja järgmisest valemist: koefitsient x lepingu lõpuni jäänud kuude arv = kompensatsioon eurodes. Tarbimismahust sõltuvaid (alates aastane maht kuni 2500 kuni aastane maht 100 001 - 500 000kWh) koefitsiente on kaupleja ette näinud seitse (4, 8, 12, 22, 86, 210, 580); lepingu tekstist ei ole võimalik aru saada, milliseid algandmed ja tegureid on koefitsientide väljatöötamisel kasutatud. Kompensatsiooni nõudmise õigus on kauplejal juhul, kui leping lõpeb enne tähtaega kas 1) ostjapoolse ülesütleemisega, 2) võrgulepingu lõppemisega või 3) müüja poolt lepingu lõpetamisega ostjapoolse lepingu rikkumise tõttu.

Tarbijal on esile toonud, et sõlmis lepingu välise surve mõjul ega mõistnud, milliseks kujuneb turg ning millisesse olukorda ta satub. Kaupleja on talle selgitanud, et lepingu lõpetamisega kaasneb leppetrahvi tasumise kohustus. Ta ei osanud ette näha pikaajalise lepinguga sidumisega kaasneb sedavõrd kahjulik tagajärg.

Komisjon selgitab, et VÕS § 158 lg 1 järgi on leppetrahv lepingus ettenähtud lepingut rikkunud lepingupoole kohustus maksta kahjustatud lepingupoolele lepingus määratud rahasumma. Leppetrahvi eesmärk on kohustuse täitmisele sundimine, so lepingulise kohustuse täitmise tagamine ning kohustuse rikkumisega tekitatud kahju kompenseerimiseks hüvitise saamise lihtsustamine. Olemuselt on leppetrahv kõrvalkohustus, mis muutub sissenõutavaks põhikohustuse rikkumise korral.

Selleks, et tuvastada leppetrahvi nõude põhjendatust, peavad samaaegselt esinema järgmised asjaolud: 1) poolte vahel peab olema lepinguline suhe, 2) lepingus peab sisalduma leppetrahvi kokkulepe, 3) esineb lepingu rikkumine, mille eest lepingut rikkunud pool vastutab ja 4) lepingu rikkumisega kaasneb teisele poolele negatiivne tagajärg.

Komisjoni hinnangul ei saa kõnealust tüüptingimust käsitada leppetrahvi kokkuleppena, kuna elektrituruseaduse järgi ei saa kodutarbija poolt elektrilepingu ülesütlemist käsitada lepingu rikkumisena. ELTS § 88 järgi võib elektrileping olla tähtajatu või tähtajaline. Kodutarbija võib tähtajalise või tähtajatu elektrilepingu üles öelda, teatades ülesütlemisest neliteist päeva ette (lg 1 ja 6). Olukorras, kus lepingu rikkumist ei esine, ei ole leppetrahvi kohaldamine mõeldav.

Komisjon nõustub kauplejaga selles, et kauplejal on alates 25.märtsist 2022 õigus ja kohustus võimaldada tarbijatel sõlmida tähtajalist elektrilepingut nii tasuta kui ka tasu eest lõpetamisega. Elektrimüüja võib nõuda kodutarbijalt tähtajalise elektrilepingu ennetähtaegse lõpetamise tasu tingimusel, et tasu on tarbijaga sõlmitud lepingus ette nähtud ja tasust on kodutarbijat enne lepingu sõlmimist selgelt teavitatud. Ennetähtaegse lõpetamise tasu peab olema põhjendatud (ELTS § 88 lg 4 ja 5).

Osundatud seadusest tuleneb, et kauplejal on õigus lepingu lõpetamise tasule juhul, kui samaaegselt esinevad kolm asjaolu: 1) lepingu lõpetamise tasu on tarbijaga sõlmitud lepingus ettenähtud, 2) tasust on kodutarbijat selgelt teavitatud ja 3) ennetähtaegse lõpetamise tasu

nõue on põhjendatud.

Kõnealuses elektrilepingus on teatava mööndusega täidetud vaid üks seaduses ettenähtud eeldus, so lepingu lõpetamise tasu (kompensatsiooni) nõudmise õigus on lepingus ette nähtud. Komisjoni arvates tuleks selguse huvides lepingu lõpetamise tasu käsitav osa ka vastavalt pealkirjastada.

Komisjoni hinnangul ei ole kaupleja kodutarbijat nõutavast tasust piisavalt selgelt teavitatud; tasu arvestamise valem ei lähtu tasu olemusest ega põhjendatuse nõudest.

TKS § 3 ja § 4 järgi on tarbijal õigus saada majandushuvide kaitse seisukohalt vajalikku (sh võimalikud riskid kaasnevad hüvitised) ja tõest teavet teadliku valiku tegemiseks. Tarbijale tuleb enne lepingu sõlmimist anda teavet võetava kohustuse suuruse kohta. Tarbijalt nõutava tasu suurus tuleb avaldada kas kindlas summas või viisil, mis võimaldab esitatud komponentide põhjal kohustuse suurust piisava täpsusega arvutada (§ 6). VÕS §-st 14' tuleneb kaupleja kohustus anda tarbijale tekkiva kohustuse suurusest, sh lepingu lõpetamise tasu suurusest selge ja arusaadav ülevaade.

Komisjon leiab, et kaupleja ei ole seadustest tulenevat kohustust täitnud. ELTS §-s 88 sisalduv lepingu lõpetamise tasu põhjendatuse nõue ei ole formaalne. Seaduse mõtteks ei ole lepingusse formaalsete põhjenduste sisse viimine, vaid nõutava tasu sisuline põhjendus. Õiguse analoogia järgi võib tähtajalise elektrilepingu lõpetamise tasu võrrelda krediidiandja õigusega nõuda laenu saajalt laenu ennetähtaegse tagastamise korral sellega põhjustatud kahju eest mõistlikku hüvitist ja seda ületavas osas tõendatud kahju hüvitamist (TsÜS § 4 ja VÕS § 411).

ELTS §-s 88 ettenähtud lepingu lõpetamise tasu on olemuselt samuti hüvitis lepingu ennetähtaegse lõpetamisega põhjustatud kahju eest. Võimalikult tekkinud või tulevikus tekkiva kahju olemasolu tuleb põhistada ja tõendada hüvitise nõude esitajal.

Komisjoni hinnangul ei vasta kaupleja poolt sõnastatud lepingu lõpetamise tasu käsitav tingimus seadusega ettenähtud nõuetele, on ebamõistlikult kahjustav ja seetõttu VÕS § 42 järgi tühine.

Kaupleja kompensatsioonivalemist ei ole võimalik aru saada, millist kahju võib lepingu ennetähtaegse lõpetamine kaupleja poolele tuua; seega ei ole arusaadav ja tarbijale piisavalt selgitatud, millise kahju ärahoidmist temalt tähtaegses lepingus püsimisega oodatakse (VÕS § 127 lg 2 ja 3).

Kompensatsioonivalemit on selgitanud näitega, mis ei ole valemi mõistmiseks piisav. Näites ei ole tasunõuet seostatud lepingu kestuse perioodiga ning välja toomata on jäetud tasunõude muutumine sõltuvalt lepingu ülesütlemise ajast. Olukorras, kus tarbijaleping sõlmiti 7 aastaks keskmise tarbimismahuga 7742 kWh aastas, on näites toodud olukorra, so lepingu ülesütlemine 5 kuud enne tähtaja saabumist, esinemisel kauplejal kompensatsiooninõue 110 eurot; näitega selgitamata on jäetud olukord, kus tarbija ütleb lepingu üles näiteks 5 kuud peale lepingu sõlmimist, kus tasunõudeks kujuneb 1738,00 eurot.

Sellisel viisil arvutatava ja sellises suurusjärgus tasunõudega on oluliselt piiratud tarbijale seaduses ettenähtud lepingu ennetähtaegse lõpetamise õiguse realiseerimist. Tegemist on mõistlikku määra ületava hüvitisega, mille nõudmiseks tuleb kauplejal põhistada ja tõendada lepingu ülesütlemisest tegelikult tekkinud kahju olemasolu ja/või tulevikus tekkiva kahju

tõenäosust ja tekkiva kahju suurust.

Eelnevat kokku võttes leiab komisjon, et tarbijal puudub õigus nõuda kauplejalt tähtaegselt sõlmitud lepingu muutmist. See ei välista ega piira tarbija õigust leping seaduses ettenähtud korras üles öelda. Kauplejal ei ole lepingus sisalduva tüüptingimuse tühisuse tõttu õigust lepingu lõpetamise tasule.

TKS § 60 lg 2 järgi kui pooled komisjoni otsusega ei nõustu ja seda ei järgi võivad nad pöörduda sama vaidluse läbivaatamiseks maakohtusse.

Aase Sammelselg
/allkirjastatud digitaalselt/

Anastasia Nezgovorova
/allkirjastatud digitaalselt/

Kati Karussaar
/allkirjastatud digitaalselt/